

SZAKMAI AJÁNLÁS AZ UTAZÓTANÁROK MUNKÁJÁRA A KÖZÉPISKOLÁS LÁTÁSSÉRÜLTEK HABILITÁCIÓS FEJLESZTÉSÉHEZ

Szerző:

Somogyiné Lakatos Andrea
Hajdú-Bihar Megyei Általános Iskola,
Gimnázium és Kollégium, Debrecen

Lektorok:

Mező Ferenc
Eszterházy Károly Egyetem
(Magyarország)

Mező Katalin
Debreceni Egyetem
(Magyarország)

Somogyiné Lakatos Andrea (2018): Szakmai ajánlás az utazótanárok munkájára a középiskolás látássérültek rehabilitációs fejlesztéséhez. *Különleges Bánásmód*, IV. évf. 2018/4. szám, 101–107. DOI 10.18458/KB.2018.4.101

Absztrakt

A középiskolai tanulmányok elején a látássérült fiataloknak számos kezdeti nehézséggel kell megküzdeniük a mindennapi iskolai élet során. Az intézmény területén való tájékozódás, a középiskolai életritmus, a magasabb osztálylétszámok, a szaktanárok által alkalmazott, magasabb szintű, önállóbb gondolkodást igénylő tevékenységek és módszerek nagyobb kihívást jelentenek számukra, mint ép társaiknak. Különösen nehezebb helyzetekkel találkoznak azok a látássérült fiatalok, akik a korábbi években szegregált intézményben tanultak, ahol kisebb osztályközösségben, tiflopedagógus, speciális eszköz, egyéni megsegítést biztosító fejlesztő foglalkozások támogatással végezték tanulmányaikat. Az utazótanári szolgáltatás biztosítja azt, hogy integrált környezetben ez a támogató megsegítés jelen legyen a látássérült tanulók és a velük foglalkozó középiskolai szaktanárok számára egyaránt.

Kulcsszavak: inklúzív nevelés, utazótanár, szolgáltatási leírás, támogató együttműködés

Diszciplína: gyógypedagógia, tiflopedagógiai, pszichológia utazótanári szakmódszertan

Abstract

PROFESSIONAL RECOMMENDATION FOR THE TRAVELING TEACHER'S WHO ARE WORKING WITH THE VISUALLY IMPAIRED AND HABILITATION PERSONALITY DEVELOPMENT HIGH – SCHOOLER

At the beginning of high school studies where visually impaired with young people have to outbrave with much daily difficulty. Orientation in the institution about high school 's rythmys higher class sizes, and higher levels of attitudes and methods that require more independent thinking by class teachers are more challenging to them than their good companions. Particularly heavier situations are encountered by young people with visually impaired who have been studying in a segregated institution in previous years, where they have completed their studies in a smaller class community, a educator, a specialized tool, and individual development assistants. The travel ambulance service ensures that this supportive assistance is provided in an integrated environment both for students with visually impaired and secondary school teachers.

Keywords: inclusive education, traveling teacher, service description, supportive cooperation

Disciplines: special education, special education for visual impairments, travel teacher methodology

Szakmai segítségnyújtás

Az eddigi tapasztalataink alapján a befogadó iskolák – sem a személyi, sem a tárgyi feltételek tekintetében – nincsenek kielégítően felkészülve arra, hogy az integrált, súlyos fokban látássérült gyermeknek azonnal biztosítani tudják a megfelelő speciális körülményeket. Az iskola pedagógusai többnyire nem rendelkeznek általános gyógypedagógiai ismeretekkel, így a segítségnyújtás során az empátiájuk és szakmai gyakorlatuk az, amire az utazótanárnak támaszkodnia lehet. Emellett a dologi kiadások növekedése gazdasági kérdéseket feszeget az intézmény mindennapi életében, s ennek következtében a megfelelő feltételek biztosítása elhúzódhat.

A megsegítő munka első fázisában a fogadó intézmény érintett pedagógusai körében az utazótanár segít értelmezni a szakértői vélemény részletes megállapításait. Tájékoztatást nyújt a súlyos fokú látássérülés pedagógiai, egészségügyi következményeiről és a mindennapi életvitelt nehezítő hatásairól. A továbbiakban az utazótanár a vak, alig látó gyermek speciális igényeit szem előtt tartva – az optimális fejlődés érdekében – konkrét tanácsokat, javaslatokat ad a befogadó intézmény tanárainak.

A befogadó középiskolával kapcsolatos elvárások

Szükségszerű a szakmai együttműködési készség az utazótanár iránt az intézményvezetés és a nevelőtestület részéről. Mindez jelenti az utazótanár szakmai kompetenciájának elismerését a látássérült tanulók személyiségfejlesztésnek kérdéseiben, azok elfogadását és beépítését az intézmény és a pedagógusok saját pedagógiai gyakorlatába.

Az utazótanár kapcsolattartási szintjei

1. Az SNI-s tanulók befogadó nevelését irányító intézményvezetővel vagy az általa megbízott szakmai vezetővel (intézmény helyettes vagy más kompetens pedagógus).
2. A látássérült tanuló osztályfőnökével, tanító nevelőivel
3. A szülővel való kapcsolattartás lehetősége

A munkaszervezéssel kapcsolatos elvárások

- Munkarend: állandó, a tanuló órarendjével egyeztetett foglalkozási időpont meghatározása, beépítve a tanuló napirendjébe. Tájékoztatás az erre az időpontra eső esetleges más munkarendű tanítási nappalról (pl. tanítás nélküli munkanap), illetve alkalmi egyéb iskolai elfoglaltságról.
- Infrastrukturális feltételek biztosítása a foglalkozások megtartására: lehetőleg állandó helyiség (egy állandó használatra kijelölt tanterem vagy egyéb helyiség). Az adott helyiségben vagy a tanári szobában az utazótanár számára íróasztal, elzárható részekkel, szék, esetleg szekrény, ahol az állandóan szükséges eszközöket, a tanuló idevonatkozó iratanyagát tarthatja (fejlesztési tervek, egyéni fejlesztő foglalkozások naplója stb.) vagy legalább egy rekesz a nevelői szoba naplótartó szekrényében.
- Más szociális helyiségek használata szükség esetén (tanári mosdó, egyéb helyiség)

- Az utazótanár számára lehetőség a szükséges adminisztráció nyugodt körülmények közötti elkészítésére
- Számítógép (internet elérhetőség), fénymásolási lehetőség stb.
- A köznevelési törvény által előírt dokumentumok az intézmények részéről:
A Budapesti Területi Pedagógiai Szakszolgálat Látássérülteket Vizsgáló Gyógypedagógiai Szakértői Központ szakvéleménye a tanuló SNI-s státuszának megállapításáról

Szakmai elvárások a befogadó iskolák felől az utazótanár irányába

Az első, problémafeltáró beszélgetés során körvonalazódnak a feladatok, a célhoz vezető út megtételéhez szükséges elméleti és gyakorlati teendők. E kapcsolat minden érintett tagját partnernek kell tekinteni, akik a döntéseket közösen hozzák, felvállalva azt a felelősséget, hogy az integrált tanuló egyéni igényeinek, lehetőségeinek és képességeinek megfelelő legjobb utat, illetve megoldásokat találják meg.

Az utazótanár tanácsait – az élet minden területére vonatkozóan – kérheti a szülő és a pedagógus, s az eredményeket – vagy az esetleges kudarcokat –, regisztrálni, elemezni és értékelni kell. Így a tanuló teherbírásának, fejlődésének üteme, folyamata minden érintett számára követhető, átlátható, s ez megkönnyíti, illetve kijelöli az új tanév feladatait, valamint a speciális területek fejlesztési tervének összeállítását.

A tanácsadás is – minden felmerült kérdésben – a látássérült gyermek szakszerű ellátását, sikeres nevelését-oktatását és beilleszkedését tűzi ki célul.

Szakmai segítségnyújtás

- A pedagógusok tájékozódjanak arról, hogy az intézmény érvényesítette-e a köznevelési törvény által nyújtott törvénylehetőségeket (a pozitív diszkrimináció lehetőségei a tanuló számára, az iskolai nevelési, oktatási többletfeladatok szervezéséhez igénybe vehető jogszabályi kedvezmények).
- Valamennyien segítsenek abban, hogy kedvező, elfogadó légkör fogadja a vak gyermeket az oktatás-nevelés folyamán.
- A tanuló osztályteremben történő ültetése alkalmazkodjon esetleges fényérzékenységéhez, alig látásához (ha kell, helyi megvilágítást is alkalmazzanak), a megfelelő hallhatósághoz, valamint a teremben történő tájékozódáshoz megfelelő támpontokat legyenek biztosítva.
- Ragaszkodjanak a pontírású tankönyvek, munkafüzetek és feladatgyűjtemények használatához abban az esetben, ha a tanuló infokommunikációs készségei nem elegendőek ahhoz, hogy a digitális ismerethordozókat eszközként önállóan tudja használni az ismeretszerzés folyamán. (pl.: szövegszerkesztés, internethasználat).
- Segítsék, hogy a tanuló időben rendelkezzen a tantárgyak által megkívánt speciális taneszközökkel.
- Sajátítsák el – lehetőség szerint – azok rendeltetészerű használatát a pedagógusok is.
- Törekedjenek arra, hogy a sajátos nevelési igényű tanuló egyre több frontális feladatmegoldásban legyen egyenrangú partnere társainak.
- A tanulóval szemben támasztott követelményekről – de az esetleges és a törvényben biztosított engedményekről is – időben tájékoztassanak minden érintettet.
- A gyermeket értékeljék reálisan, ugyanis a sajnálatból adott jegyek valós tartalmi értéke nincs és félrevezeti a családot is (pl. a szóbeli felelet megegyezik a többi

gyermek értékelésével. Az írásbeli munkák javításában – igény szerint – segít az utazótanár).

- A pedagógusok kérik az országos, központi felmérések pontírásos vagy digitális változatát is a vak tanuló képességfelméréséhez az esélyegyenlőség alapján.
- Minden esetben a gyermek adottságaihoz, tehetségéhez mért feladatokat és elvárásokat fogalmazzanak meg, erősítve ezzel a tanuló akarati tulajdonságait, kitartását, céltudatosságát és önbizalmát.
- Alakítsák ki a vak tanulóban a speciális segédeszközök használata iránti igényt, fogadtassák el azok hasznosságát és számukra természetes voltát.
- Törekedjenek a gyermek egészségvédő magatartásának és az egészséges életmódhoz kötődő szokásainak folyamatos fejlesztésére.
- Segítsék a látássérült fiatal a reális énkép kialakításában, irányítsák a képességeinek megfelelő életpálya felé.

Az utazótanár legfontosabb feladatai

- Megismerkedik a fogadó pedagógussal és a gyermekcsoporttal.
- Tanácsot ad és tájékoztatást nyújt a sajátos nevelési igényű gyermekről, a szülői háttérrel.
- Beszél a saját, megsegítő szerepéről.
- Felhívja a figyelmet a beszerezhető szakirodalomra, továbbképzésekre.
- Tanácsot ad és tájékoztatást tart a fogadó intézmény többi pedagógusának.
- Tájékoztatást tart a gyermekcsoportnak.
- Rendszeresen hospitál, konzultál a pedagógusokkal.
- Információkat nyújt az adaptált, pontírást tankönyvek vagy azok digitális változatának beszerzéséhez, a kiadói források és a megrendelés menetének megjelölésével.
- Eljuttatja és bemutatja a speciális taneszközöket, megismerteti helyes használatukkal minden érintettet (tanuló, szaktanár, szülő).
- Folyamatosan nyomon követi a gyermek fejlődését, tanácsot ad a speciális szükségletek feltárásához.
- Kapcsolatot tart a szülővel, tanácsot ad, figyeli az ő segítő munkájukat is.
- Közvetlenül foglalkozik a gyermekkel, egyéni fejlesztési terv alapján egészségügyi és/vagy pedagógiai célú rehabilitációs és rehabilitációs fejlesztést tart.
- Egyéni differenciált foglalkozást tart egyéni programok alapján
- Egyéni fejlesztési programját az adott tanuló egyéni igényeire szabva készíti el.
- Figyelembe veszi a tanuló által felvetett tanulási problémáját, fejlesztési igényét és annak megfelelően alakítja ki az egyéni foglalkozások menetét és tartalmát.
- Segíti a tanulóval kapcsolatos, a sajátos nevelési igényből fakadó adminisztrációs feladatokat: pl. a szülő által kért szakértői vizsgálatok kérelme, előterjesztése.
- Az adott tanulóval kapcsolatos pedagógiai tevékenység adminisztrációja: fejlesztési terv, rehabilitációs haladási napló vezetése.
- Utógondozói tevékenységet is kifejthet középiskolás fiatalok egyéni igénye alapján.
- Koordinálja a rehabilitációs foglalkozásokon részt vevő más szakemberek munkáját.
- Kapcsolatot tart a mentorral, az érintett egyéb szervezetekkel.
- Foglalkozásaira pontosan érkezik, esetleges távollétéről értesíti az illetékes intézményi vezetőt vagy előzetes megegyezés alapján a fejlesztett tanulót.

- A köznevelési törvény által előírt kötelező dokumentumok vezetése melyek az alábbiak:
A szakértői vélemény és az egyéni megfigyelések, tanulói habilitációs szükségletek alapján készített:
Egyéni fejlesztési terv, 3 hónapos ciklusokban tervezve és megvalósítva és értékelve a tanuló egyéni fejlődésmenete.
Egyéni habilitációs és rehabilitációs törzslap külvív, melynek alapján 4 tanéven keresztül nyomon követhető az egyéni fejlesztési folyamat.
Egyéni habilitációs és rehabilitációs napló, mely egy tanév fejlesztő foglalkozásainak nyomon követésére szolgál.
Foglalkozási haladási napló, amely a megbízási szerződésben foglaltak megvalósításnak rögzítésére szolgál.
A tanuló esetenkénti vagy a jogszabályban előírt szakértői vizsgálatának szakértői kérelmének másolata.

Javaslatok a látássérült tanulók iskolai életének megszervezéséhez

Az adott intézménybe régebben járó gyermekek be tudtak illeszkedni a középiskolai nevelési-oktatási környezetbe. Felmerülő problémáik részben látássérülésükből részben személyiségjellemzőikből eredőek.

A látássérült tanulók elhelyezése, iskolai tájékozódás, használt eszközök

A látássérült tanulók a tantermekben a táblához közel ülnek. Problémát számukra a pedagógusok egyéni írásmódja jelenthet bizonyos esetekben. A tábla folyamatos tisztántartása, a jól olvasható kézírás, a rajzolt ábrák mérete fontos segítő eszköz a látássérült tanulók számára. Az interaktív táblát kedvelik a megfelelő méretek, kontúros ábrák, színes képek használata miatt. Az épületben való önálló tájékozódás képessége szintén látásfoktól függően más és más. Bizonyos fontosabb és gyakrabban használt helyiségekre, ajánlatos nagybetűs feliratokat elhelyezni, ha valamelyik tanulónak tartósan tájékozódási problémája lenne. Veszélyesebb közlekedési helyekre (meredekebb lépcső, forduló stb.) érdemes sárga vezetőcsíkot elhelyezni, melyek a látó tanulók számára is szolgálná a baleset megelőzést.

A súlyosan látássérült tanuló legtöbbször látó személy kíséretében érkezik az intézményben. A helyi sajátosságoknak megfelelően a kísérő számára biztosítani kell egy adott találkozási pontot az intézmény épületén belül, ahonnan a tanuló már önállóan vagy társai segítségével is tud tájékozódni. A beiratkozás után lehetőséget kell nyújtani a tanuló számára, hogy kísérővel bejárja és megismerje a legfontosabb utakat, helyiségeket az épületen belül

Kollégiumi elhelyezés esetén a szobát érdemes úgy kiválasztani számukra, hogy közel legyen a vizesblokk, tanulószoba, lépcsőház. A kollégiumi szobában biztosítani kell számára a legkönnyebben elérhető fekhelyet és szekrényt.

Látássérült tanulót emeletes ágyak esetén mindenképp az alsó ágyon kell elhelyezni a balesetveszély megelőzése érdekében. A szobatársak kiválogatásánál a legfontosabb szempontok az empatikus, segítő attitűdök megléte és a rendszeretet, ami megkönnyíti a látássérült kényelmes, balesetmentes tájékozódását.

Fontos, hogy az általuk használt elektronikus eszközök (laptop, tablet, diktafon stb.) biztonságban legyenek, a többi tanuló által ne legyen hozzáférhető, ne használja más még kölcsönképpen sem, mert minden beállítás a látássérült munkavégzését támogatja. Szükség

esetén az intézményi rendszergazda, informatika tanár segítse a személyes informatikaeszköz zavartalan használatát az iskolai munkában.

Az osztálytársakban ki kell alakítani a látássérült személlyel kapcsolatos empatikus magatartásformákat, amelyet elősegítenek az érzékenyítő programok. Az érzékenyítő programok megtartását legtöbbször az érintett tanulók is szívesen vállalják.

Ha lehetséges, akkor a tanuló helye konnektorhoz közel legyen, hogy a munka közbeni feltöltésnek ne legyen akadálya. Hasznos, hogy legyen saját kézi nagyítójuk, amivel bármilyen nyomtatott ábrát, esetleg vizsgált tárgyat, pontosabban tudjanak megfigyelni (pl.: természettudományos tantárgyaknál).

Tantárgyak tanulása

Szóbeli didaktikai módszerek alkalmazásakor általában tudják követni a tanári közléseket, annak alapján önállóan tudnak jegyzeteket készíteni, ami alkalmas az önálló délutáni tanórákra való felkészüléshez. Ha a saját jegyzetük alapján, vagy mulasztás miatt annak hiányában nem tudnak önállóan tanulni, akkor rendelkezésükre kell adni tanulótárs jól olvasható jegyzetét, tanári jegyzetet, vázlatot stb. A laptopon való jegyzetelés fontos számukra, hosszabb terjedelmű szövegalkotást érdemes szintén laptopon készíteni. Ajánlott lenne a tanár által javasolt elektronikus források használata vagy lementve e-mailben, pendrive-on számára nyújtani.

A szemléltetés módszereinek alkalmazásakor a méretek helyes meghatározásával és biztosításával sokat segíthetünk a tanulóknak a vizuális élménybiztosításhoz. Kézbe vehető tárgyaknál engedjünk teret a szabad szemlélődésre és bízzuk a tanulókra, hogy, milyen érzékszervvel akarnak minél több információt szerezni róla.

A földrajz tantárgyból többségében felmentésük van a tanulóknak, de bizonyos térképészeti ismeretekkel rendelkezniük kell az általános műveltség megszerzése érdekében (pl.: Magyarország, a földrészek, óceánok fekvésének főbb jellemzői stb.).

Tanár-tanuló kapcsolata a tanulási folyamatban

Ideális esetben a tanulók jó kommunikációs kapcsolatban vannak tanáraikkal, egyéni problémáik meghallgatásra találnak, melyek könnyebbé teszik a tanulók iskolai életét és munkáját. Az utazótanárral való együttműködést erősen támogatja, ha már előzőleg ismerték egymást, már az általános iskolában ismerték, ellenkező esetben a jó munkakapcsolat kialakulása időt vesz igénybe. Egyes esetekben a tanuló elutasítóan fogadja az egyéni fejlesztéssel járó többlet óraterheket, vagy tanulótársai előtt szégyelli az egyéni megsegítés szükségességét. Idővel meggyőzhetőek ők is, hogy az különleges bánásmódra szükségük van, tanulmányi munkájuk eredményesebb lesz, az együttműködés folyamán.

Igazi szakmai sikerként könyvelhetjük el, ha a tanuló saját maga fogalmazza meg az utazótanár számára, hogy, mely képesség területen érez szükségletet az egyéni fejlesztés során, mivel kell többet foglalkozni a rehabilitációs órák során.

Szociális kapcsolatok, közösségi élet

A látássérült gyerekek egybehangzóan nyilvánítottak véleményt abban, hogy tanulmányi munkájukat nagymértékben zavarják és befolyásolják a tanulótársak által tanúsított magatartásproblémák.

A tanítási órák rendje a nyugodt, tanár által irányított munkavégzés segíti a tanulók számára kiemelten fontos auditív figyelem megtartását. Az esetleges háttérzaj, akadályozza a tanári

információk eljutását a tananyagról, legtöbbször ez az oka a hiányos vagy kaotikus jegyzetüknek.

A tanulók személyiségüktől függően könnyebben vagy nehezebben alakítanak ki társas kapcsolatokat. A visszahúzó típusú tanulókat bátorítani kell a társas kapcsolatok alakítására. Minél több közösségi rendezvénybe célszerű bevonni őket, akár szervezői, lebonyolítói vagy résztvevői szinten. Képesek ilyen alkalmakkor is egyénileg hozzájárulni a rendezvénysikeréhez, biztosítva számára, a látássérülésének megfelelő speciális eszközöket, megoldási módokat.

Az osztálytársakat bátorítani arra, hogy minél több iskolán kívüli programba vonják be látássérült társukat, akkor is, ha kísérete többletidőt igényel. A látássérült tanulót pedig türelemre kell inteni, ha társai bizonyos, úgy ítéli meg, hogy társai nem eléggé elfogadók vele.

Összegzés

Összegezve a cikkben leírtakat, a látássérültek sikeres integrációs nevelését döntően befolyásolja a befogadó intézmény, a tanuló a szülő és az alkalmazott utazótanár együttes munkája. Az inkluzív nevelés meghatározó tényezője a folyamatos kommunikáció és visszacsatolás a közvetlen partnerek között, egymás szakmai kompetenciájának ismerete és kölcsönös elfogadása. Támogató szerepet töltenek be a látássérültekkel foglalkozó speciális intézmények, szervezetek és alapítványok.

IRODALOM

- Pesti Gézáné: Az együttnevelés lehetősége. *Fejlesztő Pedagógia*. 12. évfolyam, 2001/3. 37-38.
- Jánkliné Perei Erika (2012): *SNI-s tanulók integrációs oktatásának módszertana a tanulásban akadályozott gyermek fókuszában*, TÁMOP 3.1.4. program –disszeminációs anyag, Budapest
- Hortobágyi Katalin (1995): *A tanulási folyamat differenciálási elvei és gyakorlata*, OKI, Budapest.
- Kapcsáné Németi Júlia (2008) (Szerk.): *Adaptációs kézikönyv-gyakorlati útmutató az inkluzív befogadó intézmények számára*, EDUCATIO Közhasznú Társaság, Budapest
- Kőpatakiné Mészáros Márta (2003). (Szerk): *Befogadó iskolák elfogadó közösségek*, OKI, Budapest
- Papp Gabriella (2004). A tanulásban akadályozott gyermek integrációja. In: Perlusz A. (szerk.). *Fogyatékos gyermekek integrált nevelése hazai kísérletek tükrében*. BGGYTKF, Budapest, 94-132.
- Pirisi István, Pesti Gézáné (1996): Differenciált tanulásszervezés, differenciált képességfejlesztés: In Gereben Ferencné, Kereszty Zsuzsa (szerk.): *Különböznek*. BTF, Budapest, 237-253.